

Dışa Kapalı Konut Yerleşimlerinin Mekânsal Algı Bağlamında İrdelenmesi: Konya Örneği

Arastırma Makalesi
Research Article

Hüseyin Özdemir

Arş. Gör., Konya Teknik Üniversitesi, Mimarlık ve Tasarım Fakültesi, Konya, TÜRKİYE.
ORCID ID: 0000-0002-5878-8668

ÖZ

Günümüz toplumunun giderek tüketici hale gelmesi, bireyin yaşam kalitesini ve yaşam tarzını değiştirmektedir. Bu durum dışa kapalı konut yerleşimlerini bir cazibe merkezi haline getirmiştir. Dışa kapalı konut siteleri; orta ve üst gelir grubundan hane halklarının dışarıya kapalı, özel güvenlik önlemleri ile korunan ve çeşitli sosyal olanakları barındıran konut alanları olarak ifade edilebilir. Günümüzde çeşitli üretim biçimleriyle karşımıza çıkan dışa kapalı konut yerleşimleri bireyin mekân algısını zayıflatan kentler oluşturmaktadır. Bu bağlamda çalışma dışa kapalı konut yerleşimlerinin kişisel deneyimlerle oluşan algısal mekân okumalarını sorgulamaktadır. Çalışma kapsamında; Konya’da farklı gelir guruplarına göre ayrıştıran Naturapark, Mete Konakları ve Temeşehir dışa kapalı konut yerleşimleri karşılaştırmalı olarak incelenmiştir. Mevcut durumları yerinde inceleme ve gözlem yapılarak tespit edilmiştir. Lynch’in geliştirdiği zihinsel haritalama metodu ve Gestalt temel tasarım ve kompozisyon ilkeleriyle bireyin mekân algısını etkileyen faktörlerin analizleri yapılmıştır. Sonuç olarak, dışa kapalı konut yerleşimlerinde sosyal alanlar, peyzaj alanları ve farklı mekânsal fonksiyonların bir araya gelmesi düşünülmüştür. Ancak, orta ve üst gelir durumuna göre mekân kullanımı ayrışmış ve bütünleşme kurgusu zayıf kalmıştır.

MAKALE BİLGİSİ

Geliş 16 / 09 / 2021
Kabul 26 / 02 / 2022

ANAHTAR KELİMELE

Kapalı Konut
Yerleşimleri
Mekansal Algı
Zihinsel Haritalama
Tasarım

Review of Gated Communities in the Context of Spatial Perception: The case of Konya

ABSTRACT

The fact that today's society is becoming increasingly consumer is changing the quality of life and lifestyle of the individual. This has made gated community an attraction. Gated community can be expressed as residential areas of households from the middle and upper income group that are closed to the outside, protected by special security measures and have various social opportunities. Gated communities, which are encountered today with various forms of production, form cities that weaken the individual's perception of space. In this context, the study questions the perceptual space readings of Gated communities formed by personal experience. Within the scope of the study, Naturapark, Mete mansions and Temeşehir gated communities, which are divided according to different income groups in Konya, were examined comparatively. Their current status was determined by on-site examination and observation. The mental mapping method developed by Lynch and the Gestalt basic design and composition principles analyzed the factors affecting the individual's perception of space. As a result, a combination of social spaces, landscape areas and different spatial functions were considered in decidedly gated communities. However, according to the middle and upper income situation, the use of space has diverged and the integration fiction has remained weak.

ARTICLE HISTORY

Received 16 / 09 / 2021
Accepted 26 / 02 / 2022

KEYWORDS

Gated Community
Spatial Perception
Mental Mapping
Design

GİRİŞ

Küreselleşme ile tüketim kültüründeki meydana gelen bir dizi değişim bireyin yaşam biçimini değiştirmiştir. Yaşam biçiminde ortaya çıkan bu yeni algıda mekân da farklı vazifeleri üstlenmektedir. Bu mekânlar arasında yer alan dışa kapalı konut siteleri de hane halkını toplumdaki ayrıştıran ve belirli bir sınıfın sosyal ve ekonomik gücünü göstergesi olarak ortaya çıkmıştır.

1980’li yılların sonlarına doğru gelişmeye başlayan dışa kapalı konut siteleri fiziksel sınırlarla çevrili, dışarıya kapalı, içe dönük, özel güvenlik önlemleri ile korunan ve çeşitli sosyal olanakları barındıran, kentten soyutlanmış yaşam alanları oluşturmaktadır. Kentte yaşanan değişimlerden soyutlanmış bu alanlar için çeşitli tanımlamalar literatürde yer almaktadır. En yaygın kullanımıyla “gated communities” (kapalı topluluk) (Blakely & Snyder, 1997) olarak geçmektedir. Farklı

araştırmacılar tarafından “edge cities” (kenar kentler) (Garreau, 1991), “fortified enclaves” (güçlendirilmiş kapalılık) (Caldeira, 1996), “enclosed neighbourhoods” (kapalı mahalleler) (Landman, 2000), “enclosed housing developments” (kapalı konut yerleşmeleri) (Glasze, 2005), “gated enclaves” (kapılar ardındaki yerleşim bölgeleri) (Grant, 2005) şeklinde tanımlanmaktadır.

Dışa kapalı konut siteleri kültürel, ekonomik ve toplumsal değişimlere bağlı farklı nedenlerden ortaya çıkmıştır. Brezilya’da suç, kentsel korku ve güvenlik (Carvalho, George, & Anthony, 1997), Afrika’da ırkçılık ve sosyal ayrımcılık (Landman, 2000) nedenlerinden ortaya çıktığı bilinmektedir. Bu durum kentsel planlama ve mimari ölçekte mekânsal organizasyonu yeniden yorumlayarak özel alanlar üretmektedir. Mekânların özelleşerek kamusal alanlardan ayrılması ve erişimin fiziksel engeller ile sınırlandırılması toplumsal farklılaşmayı beraberinde getirmektedir. Toplumda meydana gelen bu farklılaşma alt ve üst gruplar arasında çöküşe neden olmasının yanı sıra kamusal alanların işlevlerinin değişimine neden olmaktadır.

Bir yandan orta ve üst düzey gelir gruplarının ilgisini çeken dışa kapalı konut siteleri, kent çeperlerine doğru yayılmıştır (Yıldız, 2011). Böylece, kentten uzak ve yaşam kalitesi nispeten yüksek alanlarda yer seçmeye başlamış ve orta sınıf gruplarının mekânsal karşılığını bu konut bölgelerinde yeniden üretimini ortaya çıkarmıştır (Bektaş, 2011).

Dışa kapalı konut siteleri bireylerin sadece yaşamlarını sürdürdükleri yerleşimler olmanın ötesindedir. Yeni yaşam biçimi olgusu altında çeşitli sosyal aktiviteleri içinde barındıran, kent merkezinden kopuk olan, yaşam alanları mülkiyet ilişkisine dayanan, kamusal erişime izin vermeyen biçimleriyle karşımıza çıkan dışa kapalı konut siteleri literatürde farklı yaklaşımlarla ele alınmıştır. Bu yaklaşımlar özellikle dışa kapalı konutlarda; kamusal mekân üzerindeki etkileri (Bektaş, 2011; Gürkan, 2017), Sosyal ve ekonomik kullanıcı profili, tercih nedenleri ve komşu ilişkileri (Akalin, 2016; Ayten, 2011; Kuyrukçu & Ulusoy, 2014), mekânsal organizasyonlarındaki değişim (Sıramkaya, 2018), eğitimcilerin dışa kapalı konutlara karşı bakış açılarının belirtilmesi, kapalı site yaklaşımının postmodern planlama kriterleriyle istikrarlılığı, kente etkileri ve geleceğe yönelik planlarda dikkat edilmesi gereken hususların belirtilmesi (Yakışan, 2008), mekânsal ve toplumsal bağlamdaki yansımaları (Türk, 2020) analiz edilmektedir. Her ne kadar dışa kapalı konut siteleri bazı araştırmacılar tarafından çalışılmış olmasına rağmen dışa kapalı konut sitelerinin bireyin mekân algısı üzerindeki etkileri ile ilgili herhangi bir çalışma bulunmamaktadır. Bu bağlamda çalışma dışa kapalı konut sitelerinin kişisel deneyimlerle oluşan algısal mekân okumalarını sorgulamaktadır. Çalışma kapsamında; Konya’da farklı gelir guruplarına göre ayırtıran Naturapark, Mete Konakları ve Temeşhir kapalı konut siteleri karşılaştırılmalı olarak incelenmiştir. Mevcut durumları

yerinde inceleme ve gözlem yapılarak tespit edilmiştir. Lynch’in geliştirdiği zihinsel haritalama metodu ve Gestalt temel tasarım ve kompozisyon ilkeleriyle bireyin mekân algısını etkileyen faktörlerin analizleri yapılmıştır.

DIŞA KAPALI KONUT YERLEŞİMLERİNİN DÜNYA’DAKİ GELİŞİM SÜRECİ

Avrupa ve Amerika Birleşik Devletleri’nde sanayileşmenin gelişmesiyle bağlantılı olarak toplumsal ve siyasi çatışmaların çıkmasıyla birlikte etnik ve ırksal gerilimlerin şehir sokaklarına aktarılması, büyük metropollerde kamusal alanların ve sokakların etkin bir şekilde denetlenmesinin muhtemel olmayacağı yönündeki algıları artırmıştır (Akalin, 2016). Bu gösterge “savunulabilir mekânlar” düşüncesine paralel yeni bir kentsel mekânın açığa çıkmasına neden olmuştur (Newman, 1972). 1960’lar ve 1970’ler boyunca güvenli konut siteleri üst ve üst orta sınıfların geniş bir kesiminde giderek artan bir yaygınlık kazanmaya başlamıştır (Kuppinger, 2012).

Avrupa ve Amerika’da kalabalık ve birçok problemleri barındıran metropol merkezi aşırı yoğun, bitişik ve kiralık daireler yerine; doğayla iç içe, müstakil dairelerde, sakin bir yaşam isteğiyle yeni bir hayat yayılmaya başlamıştır. Sanayileşme öncesi klasik kent temel olarak, gelir düzeyi yüksek gruplar kent merkezinde, gelir düzeyi yetersiz gruplar ise çeperde yer alan bir düzendedir (Fishman, 1987; Mumford, 2007). Sanayileşmeden sonra yaşanan gelişmelerle birlikte dışa kapalı konut siteleri, kentsel mekanları farklı biçimlerde şekillenme sürecine girmiştir. Bu kentsel mekanlara göç eden bireylerin kişisel istekleri doğrultusunda sosyo-fiziki açıdan birbirinden ayrılan mekânsal bir düzeni ortaya çıkarmıştır. Özellikle konut bölgelerinde görülen bu farklılaşan mekânsal nitelikler, konutun farklı bir sunum ifadesi olarak kabul edilmektedirler (Altun, 2010).

Dünyada bu tanımlar altında ilk defa ortaya çıkan “kapalı site yerleşimleri 1800’lerin sonlarına doğru kentlerin endüstrileşmesiyle birlikte, kamusal alt yapının kötü olması sorunlardan kendilerini korumak ve izole etmek isteyen üst gelir grupları tarafından oluşturulmuştur (LaCour-Little & Malpezzi, 2001). 1970’lere kadar üst gelir grubuna hitap eden kapalı siteler, 1970-1990 ortalarında üst-orta ve üst gelir grubuna hitap etmeye başlamıştır (Blakely & Snyder, 1997)

İlk dışa kapalı konut yerleşimleri New-York’da görülmüştür. Hızla endüstrileşen kentten izole olmak isteyen zenginler, Tuxedo Park ve St. Louis gibi kapalı sitelerini inşa ettirmiştir. 20.yy boyunca batı sahillerinde, Hollywood aristokratları tarafından, özel yaşam, korunma ve prestij için kapalı, parmaklıkları konut yerleşimleri inşa edilmiştir (Blakely & Snyder, 1997). İlk olarak Amerika’da görülen dışa kapalı siteler daha sonra aynı dönemde Avrupa’da, gelişmişlik düzeyleri farklı olmakla birlikte Latin Amerika, Asya, Orta Doğu ve Afrika ülkelerinde ise ilerleyen yıllarda ortaya çıkmıştır (Güven & Kar, 2013).

Dünyada, dışa kapalı konut yerleşmeleri birçok benzerlik göstermektedir (Leisch, 2002). Ancak, oluşum şekilleri, organizasyon biçimleri, buldukları yerler ve sahip oldukları sosyal aktivite olanakları açısından farklılıklar

göstermektedir (Tüner & Dostoglu, 2008). Dünyanın farklı bölgelerindeki dışa kapalı konut yerleşimleri benzer veya farklı amaçlara göre inşa edilmektedir. Genellikle, aynı etnik kökene sahip veya aynı gelir durumuna sahip ailelerin oluşturduğu homojen gruplar için, güvenlik amaçlı ya da aidiyet- kimlik arama, ayrıcalıklı yaşam tarzı talebi (prestijli yerleşim alanları) olarak küreselleşme ve Neoliberal ekonominin yarattığı yeni bir yaşam tarzı arayışlarına cevap verecek biçimde geliştirilmektedirler (Berköz, 2012).

DIŞA KAPALI KONUT YERLEŞİMLERİNİN TÜRKİYE'DEKİ GELİŞİM SÜRECİ

Başlangıçta kentsel teröre karşı güvenlik sağlama ve homojen bir tüketici grubuna prestij sunma amacı güden bu konut toplulukları ilk olarak Amerika'da görülmüş ve kısa zamanda aynı kıtaya yayılmıştır (Kuyrukçu & Ulusoy, 2014). Türkiye'de ise kapalı konut alanlarının oluşumu 1980'li yıllarda gelişen neoliberal ekonomi ve buna bağlı kentleşme politikalarıyla gelişmiştir. Küreselleşme ve neoliberal politikaların dünyada yarattığı değişimden Türkiye kentleri de nasibini almıştır. 1980'li yıllarda kentin çeperlerindeki boş arazilerin özel sektör yatırımlarıyla toplu konut sitelerine uygun hale getirilmesi yönünde yasal adımlar atılmıştır (Taş & Sağlam, 2020).

1970 yılında Amerika'da ortaya çıkan güvenli siteler, 1990 yılından sonra Türkiye'de de somut olarak görülmeye başlamıştır. Güvenli sitelerin ilk örnekleri İstanbul ve Ankara'da görülmüş ardından bu yerleşim yerleri hızla diğer illere yayılmaya başlamıştır.

1990 yılından sonra Türkiye'de orta ve alt sınıfların konut sorununun çözmek için küçük sermayeli müteahhitler harekete geçmesiyle hızlı bir apartmanlaşma süreci yaşanmıştır (Taş & Sağlam, 2020).

Bir başka boyuttan bakıldığında 1990 yıllarında küçük sermayeli müteahhitlerin inşa ettiği apartmanlara gelir düzeyi orta ve alt sınıflar hızla yerleşirken diğer taraftan gelir düzeyi yüksek elitlerin kentin çeperlerinde inşa edilen uydu kentlere veya güvenli kapalı sitelere yerleşme söz konusu olmuştur (Taş & Sağlam, 2020).

Kentlerde gerek toplumsal ve kültürel gerekse de mekânsal değişimler, kentlerde konut farklılıklarını arttırmış, dengesizlik artırmış, fakir ve zenginlerin yaşam biçimlerini ayırtmış ve kentsel bütünleşmeyi yıpratmıştır (Sipahi, 2011).

Yeni ekonomik politikalarla büyüyen üst gelir grubu yeni konut yerleşim bölgelerine doğru kaymıştır. Ekonomik refaha sahip üst gelir grubunu kentten ve alt gelir grubundan ayırmıştır (Sipahi, 2011). Bu durum bir imtiyazlar evreni oluşturduğu ve bu imtiyazlar, bazen lokasyon avantajıyla manzara, bazen adı eskilerden türetilen bir mahalle pırlantisı olmakta, ama imtiyazlı yaşamı simgeleyen dışa kapalı sitelerin en alt düzeyde olanından en erişilmez kesimi temsil edenine kadar hepsinin ortak noktası, güvenliği sağlaması olarak belirtilmektedir (Özgür, 2006). Böylece, kentlerdeki yalıtılmış yaşam alanları, farklı sosyal statüde yer alan insanların birbirlerini görmediği ve etkileşimde bulunamayacakları bir şekilde tekrar düzenlenmeye başlanmıştır (Sıramkaya, 2018).

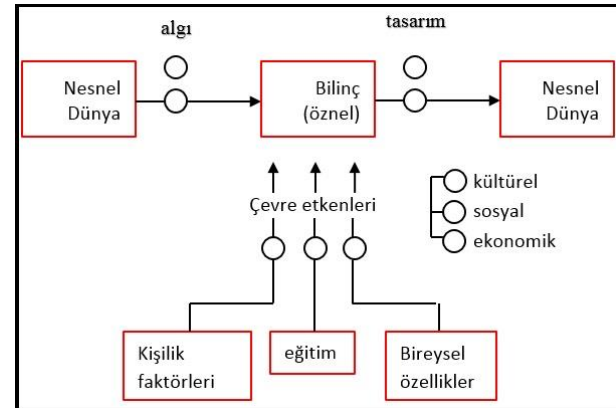
Suç oranlarında görülen önemli artış, kişilerin yaşadıkları mekânların güvenliğine ilişkin kaygılarını gidermek ve rahat bir şekilde yaşamak için güvenli hale getirilmiş yaşam alanlarını diğer bir ifadeyle güvenli siteleri tercih etmektedirler (Özgür, 2006). İnsanların tüm ihtiyaçlarını karşılayabilen ve problemlerine çözümler üreten dışa kapalı konut yerleşimleri üst grupları çekecek bir cazibe merkezi olmaya başlamıştır. Gerek mekânsal biçimleniş gerekse de sağladığı yeni yaşam biçimi ile karşımıza çıkmaktadır.

MEKÂNIN ALGISI

Aydınlı (1992) algıyı, "çevreden gelen uyarıcı etkilerin, duyu organları yardımıyla duyumsanması ve anlamlandırılmasına ilişkin zihinsel bir olgu" süreci olarak görmüştür. Us (2009) ise algıyı; insanın çevresiyle olan iletişim sürecinin temelini oluşturan bir olgu olarak tanımlamıştır. Bu nedenle algı, her bireyde 'farklılık' gösteren ve 'devamlı' değişen bir olgudur (Asar, 2013). Kısaca, bireyin ilgi ve tutumlarına bağlı kalarak geçmişte yaşanmış eski deneyimleri, kültür, sosyal grup ve çevresel özellikler bireyin algılama boyutunu belirler.

Çevreden gelen uyarıcı etkenleri, bireyin duyu organlarıyla algılamasıyla öncelikle fark edilir, sonrasında bilgiye dönüştürülerek bireyin belleğine kaydedilir. Sonuç olarak algı, "duyularla fark etme" ve "bilişsel yollarla bilgi alma" olmak üzere iki anlamı da içine almaktadır.

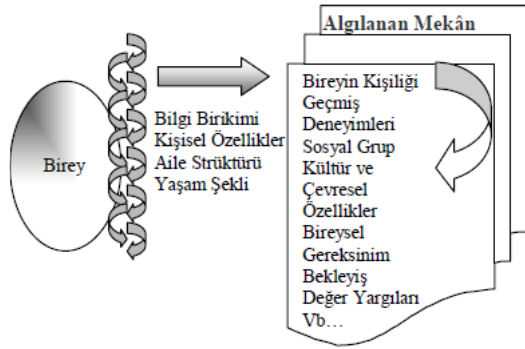
Bireyin etrafındaki soyut ve somut nesnelere göstereceği tepki algı sayesinde gerçekleşmektedir. Bir anlamda öznel değerlerin nesnel değerlere dönüştürülmesini ve yorumlanabilmesini sağlamaktadır (Şekil 1).

Şekil 1. Algı-tasarım ilişkisi (Ertürk, 1984)

Mekân sayısız farklı biçimde algılanabilir bir deneyimdir. Mekânın algılanmasında kişisel deneyim, yeteneğe bağlı detaylı gözlem, hızlı algılama, ayrıntı fark edebilme ve hayal gücünü kullanabilme gibi temel gereksinimler vardır (Asar, 2013). Bu gereksinimler bireyin içinde bulunduğu mekâna ait bilgileri bilişsel olarak anlamlandırır. Mekânda hissedilen sesler, seslerin çeşitliliği ve düzeyleri, kokular, ışık, dokular, renkler vb. gibi mekâna ait fiziksel özellikler çok sayıda duyuya hitap ettiğinde birey bunları kendi öz süzgecinden geçirerek bir takım anlamlandırmalara ulaşır ve mekân algılanır (Özak & Gökmen, 2009)(Şekil 2).

Şekil 2. Bireyin algısıyla ilişkili hatırlanan mekân (Özak & Gökmen, 2009)

Mekânsal algı, ölçeğin büyüklüğü ve karmaşıklığı, bireyin pasif bir dış gözlemci olmaktan çok çevresel düzenin hareket eden, dinamik bir parçası olarak ilerlemektedir. Bireyin, hareket eden çevresel düzenin amacına yönelik davranması nesne algısını farklılaştırmaktadır (Edgü, 2021). Bu durum bireye mekâna ait bir algı çerçevesi içinde yeni bilgiler yüklemek zorunda bırakmaz.

MATERYAL VE YÖNTEM

Araştırma Alanı

Dışa kapalı konut yerleşmelerinde bireyin mekân algısını etkileyen faktörlerin analizlerini tespit amacıyla, örneklem alanı olarak Konya' da üç dışa kapalı konut sitesi seçilmiştir. Bu siteler; Selçuklu bölgesinden Naturapark, Mete Konakları, Meram Bölgesinden Tema Şehir seçilmiştir. Bu bölgelerden seçiminde etkili olan başlıca faktör Konya'nın en fazla talep görmesi, Selçuklu ve Meram bölgelerinde kapalı konut yerleşmelerinin daha yoğun bir şekilde görülmesidir. Bu yoğun dışa kapalı konut yerleşim bölgelerden örneklem alanı olarak seçilen üç yerleşimin belirlenmesinde çalışmanın kontrol ve denetlenebilirliği açısından sınırlandırılmıştır. Örneklem alanını detaylandırmadan önce Konya özelinde dışa kapalı konut yerleşmelerinin gelişim süreci ele alınmıştır. Ardından seçilen örneklem alanları detaylı bir şekilde açıklanmıştır.

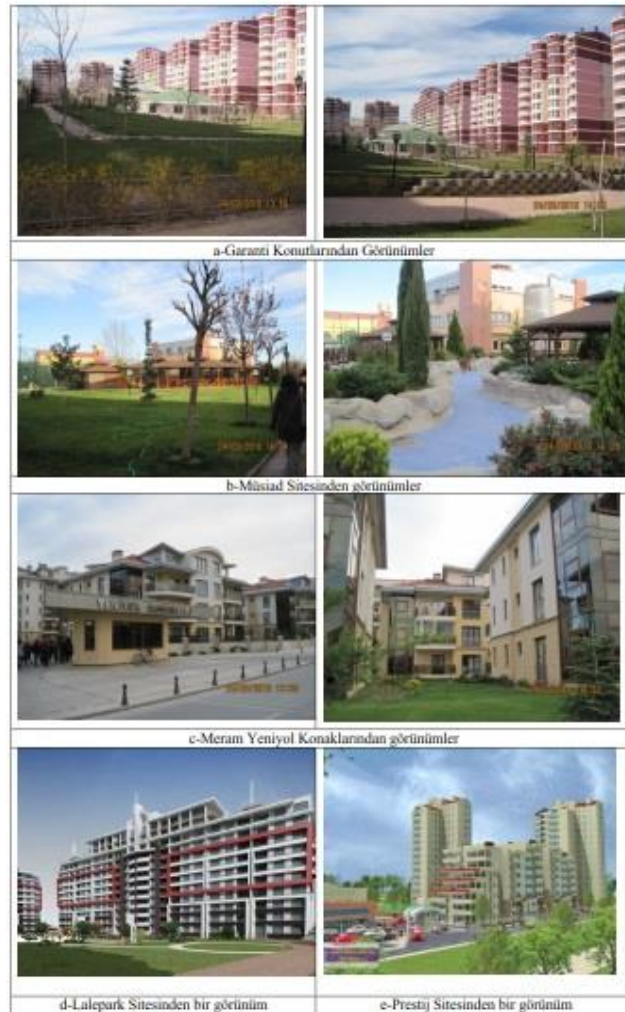
Dışa Kapalı Konut Yerleşmelerinin Konya İli Özelindeki Gelişim Süreci

1980'li yıllarda neoliberal ekonominin yeniden yapılandırılmasıyla yeni tüketim alışkanlıkları, yaşam tarzları ve kentleşme politikaları toplumsal grupların konuttan beklentileri artmıştır (Akalin, 2016).

1980 yılı başında kentlerdeki aşırı nüfus artışı neticesinde konut talebi ortaya çıkmıştır. Konut talebini giderebilmek için kurulan Toplu Konut İdaresi'nin yerine getirdiği toplu konut siteleri, belediyelerin girişimleriyle kurulan kooperatifler ve özel girişim tarafından yürütülen toplu konut uygulamaları, kent çeperlerindeki boş arazilerde çok katlı apartman bloklarından oluşan siteler inşa ederek konut ihtiyacını gidermeyi amaçlamışlardır (Yıldız, 2011). Bu durum zamanla konut gereksinimini karşılamak ziyade üst gelir gurubuna hitap eden yerleşim biçimleri olarak karşımıza çıkmıştır (Sıramkaya, 2018).

Konya'da dışa kapalı konut yerleşimleri 2000'li yıllardan sonra yaygınlaştığı görülmektedir (Sipahi, 2011). 2000 yılı başında Konya'daki ilk güvenli site MÜSİAD Konutları Meram Bölgesinde inşa edilmiştir. MÜSİAD konutlarının ardından Meram Bölgesinde Havzan Beyzade Konutları, Sültem, Güzel Bahçe, Sertler, Altınel, Şehzade Siteleri, Meram Yeni Yol Konakları, Altın Koza Sitesi inşa edilirken Selçuklu bölgesinde Kardelen, Tepe, Elitkent, Lalepark, Menekşe, Gesapark Siteleri, Tepe Villaları ve Prestij Konutları bu bölgedeki güvenli sitelerdir (Sipahi, 2011) (Şekil 3).

Bu çalışma kapsamında dışa kapalı konut yerleşimlerinden değişimi ortaya koyacağı öngörülen örnekler seçilerek bireyin mekân algısını etkileyen faktörlerin analizleri tespit edilmeye çalışılacaktır.

Şekil 3. Konya'daki dışa kapalı lüks sitelerden görünüm (Yıldız, 2011)

Naturapark, Mete Konakları ve Temaşehir Dışa Kapalı Konut Yerleşmelerinin İncelenmesi

Naturapark, Konya'nın Selçuklu bölgesinde 109.258 m² bir arsa alanı üzerinde toplam 238.500 m² inşaat alanından oluşmaktadır. Proje "doğa içinde yaşam" felsefesiyle kullanıcılarına kentin stresinden uzak, yeşil ve suyun iç içe geçtiği bir yaşam sunmak olduğu belirtilmiştir. 2+1'den 6+1'e kadar 25 farklı tipte 715 daire ve 37 mağaza

alternatiflerini barındırmaktadır. Ayrıca sosyal imkanlar, geniş peyzaj alanları vb. gibi birçok işlevi de barındırmaktadır (Şekil 4).

Şekil 4. Naturapark'dan genel görünüm (Yazarın kişisel arşivi)

Mete Konakları da Konya'nın Selçuklu bölgesinde Kahramanlar Caddesi üzerinde 38.000 m2 bir arsa alanına inşa edilmiştir. 3+1 ve 4+1 tipolojilerinde dairelerden oluşmaktadır. Düz bir arazi üzerinde kapalı otopark, peyzaj alanları, konut, sosyal ve ticari mekânları içermektedir (Şekil 5).

Şekil 5. Mete Konakları'ndan genel görünüm (Yazarın kişisel arşivi)

Tema Şehir ise Konya'nın Meram bölgesinde Çeçenistan Caddesi üzerinde 60.000 m2 bir arsa alanına inşa edilmiştir. 2+1'den 6+1'e kadar farklı tipolojide daireler içermektedir. Tema Şehir projesi konut, ticari ve sosyal mekânları barındırmaktadır. Çevresinde Meram Belediyesi hizmet binası ve Meram Belediyesi Spor Kompleksi yer almaktadır (Şekil 6).

Şekil 6. Tema Şehir'den genel görünüm (Yazarın kişisel arşivi)

Araştırmanın Yöntemi

Bu çalışmada; algı psikolojisine dayalı teorilerin, belirlenen örneklem alanlarının dış mekânlarını analiz etmekte fayda sağlayacak olan alt ölçütleri tespit edilerek, bu ölçütlerin seçilen örneklem üzerinde sorgulamasını ve kıyaslamasını sağlayacak, karma bir yöntem oluşturulmuştur.

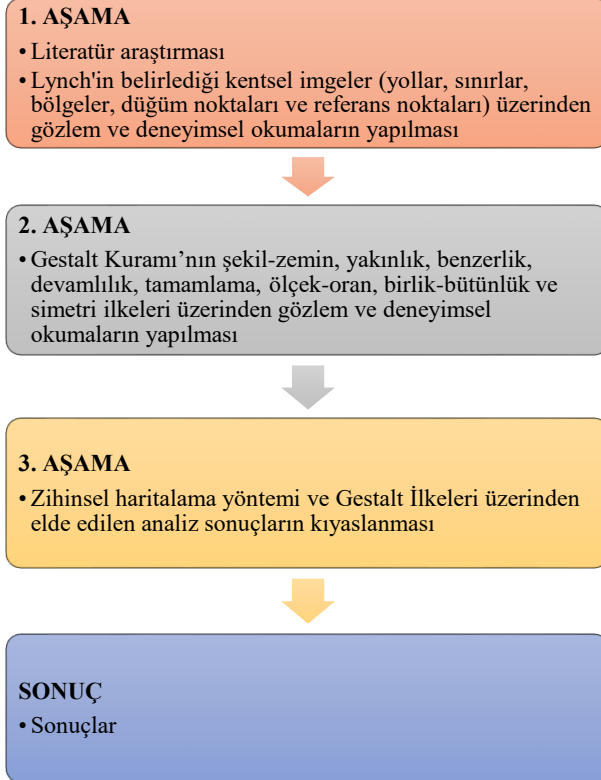
Çalışma üç aşamada gerçekleştirilmiş, her aşama kendi içerisinde analiz edilmiş ardından analiz sonuçları kıyaslanarak bir sonuca ulaşılmıştır (Çizelge 1).

İlk aşamada, Lynch'in "Çevrenin imgesi" adlı çalışmasında, birey ve çevresi arasında bir reaksiyon olduğunu, çevrenin çeşitli görüntüler sunduğunu ama bireyin bu görüntüleri kendi deneyimlerine göre değerlendirip, düzenleyerek anlamlandırıldığından bahsetmektedir. Bu doğrultuda çalışmada Lynch belirlediği kentsel imgeler (yollar, sınırlar, bölgeler, düğüm noktaları ve referans noktaları) üzerinden Naturapark, Mete konakları ve Temaşehir örneklem kapsamında yapılan gözlemler ve deneyimsel okumalar ile analiz edilmektedir.

İkinci aşamada, Gestalt Kuramı'nın şekil-zemin, yakınlık, benzerlik, devamlılık, tamamlama, ölçek-oran, birlik-bütünlük ve simetri ilkeleri üzerinden Naturapark, Mete konakları ve Temaşehir örneklem kapsamında yapılan gözlemler ve deneyimsel okumalar ile analiz edilmektedir.

Üçüncü aşamada, Zihinsel haritalama yöntemi ve Gestalt İlkeleri üzerinden elde edilen analiz sonuçları kıyaslanmıştır.

Çizelge 1: Çalışma Yönteminin Aşamaları

Zihinsel Haritalama Yöntemi (Cognitive Mapping Method)

Lynch'e göre imgeler; birey ve çevresi arasında karşılıklı olarak bir etkileşim neticesinde ortaya çıkmaktadır. Birey ise; kendisini meydana getiren olaylar dizisiyle, belleğindeki deneyimlerin hatırasıyla çevrenin sunduğu verileri algılayabilir (Lynch, 2012). Duyulara hitap eden bu veriler (imgeler) bireyin yön bulmasını sağlar.

Zihinsel imgeleri ortaya koyabilmek için zihinsel haritalama metodu kullanılmıştır. Zihinsel haritalama; günlük yaşamda bireyin içinde bulunduğu mekânsal çevrede edindiği göreceli konumların ve olgusal durumların deneyimlendiği, belleğine depolandığı ve hatırladığı psikolojik etkilerin bir araya gelmesiyle oluşan bir an olduğudur (Downs & Stea, 2011). Rapoport (1977), Zihinsel haritayı, 'insanların mekânsal çevreleri, öğeleri, göreceli konumları, mesafeleri ve yönleri ve genel yapısı hakkında bilgi edinmesini, kodlamasını, depolamasını ve şifresini çözmesini sağlayan bir kaç psikolojik dönüşüm' olarak ifade etmektedir (Sihombing, 2014).

Lynch'e göre zihinsel haritalamanın önceliği olarak mekânın okunabilirliğini ele alır. Lynch mekânın okunabilirliğini kente ait imgelerin insan tarafından algılandığı görselliği kavrama eylemi olarak nitelendirir ve kentsel imgeleri beş ana başlık altında sınıflandırır (Lynch, 2012). Bunlar; yollar (paths), sınırlar (edges), bölgeler (districts), Düğüm noktaları (nodes) ve referans noktalarıdır (land marks) (Lynch, 2012).

Yollar: Diğer şehir elemanlarını birbirine bağlayan ulaşımı sürekli kılan sirkülasyon ağı olarak tanımlanabilirler. Kentlinin sıklıkla kullandığı bu araçlar; sokaklar, araç yolları, yaya yolları, demiryolu, kanallar gibi çeşitlendirilebilmektedir.

Sınırlar: Kenarlar olarak da adlandırılabilirler. İki bölge arasında, sınır işlevi görür, sürekliliği doğrusal olarak bölerler. Kıyılar, topografik özellikler gibi doğal sınırların yanı sıra; duvarlar, gelişme bölgesi sınırları, demiryolları gibi yapay sınırlar ile karşılaşılabilmektedir.

Bölgeler: Bireylerin fiziksel sınırlarını zihinlerinde şekillendirdikleri, içinde bulduklarında yer aldıkları alanı hissettikleri geniş kent bölümleri ve alanlarıdır. Gözlemci, psikolojik olarak belirli bir bölgeye girdiğini hissetmektedir.

Düğüm/Odak Noktaları: Düğüm noktaları; bireyin kente doğru ilerlemesini sağlayan stratejik odaklardır. Bir odaktan başka bir odak noktasına ilerlerken kullanılan stratejik noktalar. Düğümler; ulaşım sisteminde kesintilere sebep olan kavşaklar, bir bölgeye girişi niteleyen kapılar, meydanlar, gibi çeşitlendirilebilmektedir.

Referans Noktaları: İşaret öğeleri olarak da adlandırılabilirler. Kentteki nesnelerin farklılaşmasıyla kent dokusundan ayrılan ve ayırt edilebilen bir özellikte olma biçimleridir. Özelleşmiş bir yapı veya yapı elemanı, heykel, işaret tabelası, ağaç, gibi çevreden farklılaşan ve dikkat çekici unsurlardır. Yakın çevreden algılanabilen, daha küçük ölçekli elemanlar

olabileceği gibi, kentin dışından algılanabilecek ve büyük ölçekli özelleşen elemanlar da olabilirler (Lynch, 2012).

Lynch; tanımladığı kent imgeleri üzerinden "zihinsel haritalama metodunu açığa çıkartmıştır. Kısaca bu haritalar yeni bir çevreyi öğrenmenin nasıl gerçekleştiğini açıklamaya çalışan, kentsel imgelerinin varlığını irdeleyen bir dizi algısal psikolojinin sonucunda oluşan şemalardır.

Gestalt Temel Tasarım İlkeleri (Gestalt; Principles of Basic Design)

Gestalt, 20.yy. başlarında bir psikoloji akımı olarak Almanya'da açığa çıkmıştır. Max Wertheimer öncülüğünde başlatılan Kurt Koffka ve Wolfgang Köhler tarafından geliştirilen Gestalt birçok kuramın temelini oluşturur. Türkçe'de "düzen" "form" "şekil" anlamına gelen Gestalt kavramı Almanca'da biçim, form ve şekil anlamlarına gelmektedir. Gestalt kuramı bilişsel aktiviteler içerisinde genellikle "algı" ve "algısal örgütlenme" kavramlarına yoğunlaşan psikoloji teorisidir.

Gestalt kuramının kelime anlamı: "zihinsel örüntüler ve biçimler" olarak tanımlanabilmektedir (Kurdoğlu & Bekar, 2018) Ayrıca "tasarlanmış parçaların oluşturduğu anlamlı bütünün organizasyonu ve işleyişi" manasına gelen "anlamın biçimi" olarak özetlenen kavramdır (Kurdoğlu & Bekar, 2018). Bunun sonucunda, bir durumun veya olayın tek başına değil de organize edilmiş bütünsel bir kapsamda algılanmaktadır (Wertheimer & Riezler, 1944).

Literatürde araştırmacılar Gestalt ilkelerini çeşitlendirmişlerdir (Çizelge 2). Bu çalışmada Gestalt Kuramı'nın şekil-zemin, yakınlık, benzerlik, devamlılık, tamamlama, ölçek-oran, birlik-bütünlük ve simetri ilkelerinin bireyin üzerindeki mekan algısını tespit edecek ve etki boyutunu belirleyecek biçimde hazırlanmıştır.

Şekil-Zemin İlişkisi: Vaziyet planını veya cephe kurgusunu doluluk boşluk olarak ele alarak cephe oranlarını ve kütle etkisini açığa çıkartmaktadır. Şekil ile zemin anlatımları arasında belirlilik, benzerlik, uygunluk, karakter ve kullanma birliği aranmaktadır.

Yakınlık: Vaziyet planında kütlelerin birbirlerine yakınlığı ve aralarındaki ilişkiler ağını ortaya çıkartmaktadır. Eğer nesnelere veya formlar birbirlerine yaklaştırılırsa; aralarında etkileşim olduğu anlaşılır.

Benzerlik: Vaziyet planını veya cephe kurgusunu biçim, doku ve renk bakımından benzerlikler olması durumudur. Benzer formlar her zaman bir bütünün parçaları gibi bir etki göstermeye elverişlidir.

Devamlılık: Vaziyet planını veya cephe kurgusunu meydana getiren öğelerin kesintiye uğramadan sürekliliğin sağlanmasını amaçlamaktadır.

Tamamlama: Tamamlanmamış nesnelerin bütün olarak algılanmasıdır. Bireyler görsel bir şekilde algıladıkları uyarıların boşluklarını doldurur, onları yerleştirir ve anlamlandırır.

Ölçek-oran: Ölçü, tasarımda iki büyüklük durum arasındaki ölçünün birimsel olarak tanımlanmasıdır. Oran ise birbiri aralarındaki bağlantıların ilişkisini ortaya koyar.

Düğümler: Araç-Yaya yollarındaki yoğun kesişimler ve kontrollü girişler düğüm noktaları olarak belirlenmiştir. Alanın kuzeydoğu yönünde Şafak Cad. ve doğu yönünde Dr. Sıddık Özmerzifonlu Caddesinde araç-yaya yoğunluğunun fazla olması kullanım yoğunluğunu arttırmaktadır. Bu nedenle kuzey-güney aksı boyunca odak noktaları toplanmaktadır.

Referans Noktaları: Bölgede, referans noktası gözlemlenememiştir.

Sınırlar: Arazi çeperinde duvar ile set kurularak, yapay bir sınır oluşturulmuştur.

Bölgeler: Alan farklı nitelikte ve fonksiyonlarda (konut bölgesi, ticari bölge, otopark alanları, sosyal alanlar) bölgeler barındırmaktadır.

Mete Konakları

Lynch'in belirlediği ilkeler özelinde dışa kapalı konut yerleşim örneklem alanı olarak belirlenen Mete Konakları üzerinden gözlem ve deneysel okumalar yapılmıştır. Bu doğrultuda Mete Konakları'nda konut alanlarının yerleşimi az katlı, bitişik nizam uzun blokların arazinin çeperi boyunca yerleştirilmesiyle oluşturulmuştur. Blokların bu şekilde oluşturulması duvar etkisi yaratmaktadır. Açık otopark alanı yok denecek kadar az planlanmış, arazinin altı kapalı otopark alanı olarak oluşturulmuştur. Arazi içerisinde araç yolu bulunmamaktadır. Ticari bölge, Kutbilcihan ve Kahramanlar Caddeleri kesişiminde dışarıdan gelen kullanıcılara açık bir şekildedir (Şekil 8).

Şekil 8. Mete Konaklarının zihinsel haritalama yöntemi ile analizi

Yollar: Kuzey ve Batı yönünde (Kutbilcihan ve Kahramanlar Caddeleri) araç ve yaya kullanım yoğunluğu

görülmektedir. Güney yönünde bu yoğunluk azdır. Arazi bisiklet ve araç yolları planlanmamış, tamamen yaya kullanımına ayrılmıştır.

Düğümler: Araç-Yaya yollarındaki yoğun kesişimler ve kontrollü girişler düğüm noktaları olarak belirlenmiştir. Arazi, Kutbilcihan ve Kahramanlar Caddelerinde araç-yaya yoğunluğu fazladır. Dolayısıyla bu caddeler üzerinde odak noktaları toplanmaktadır.

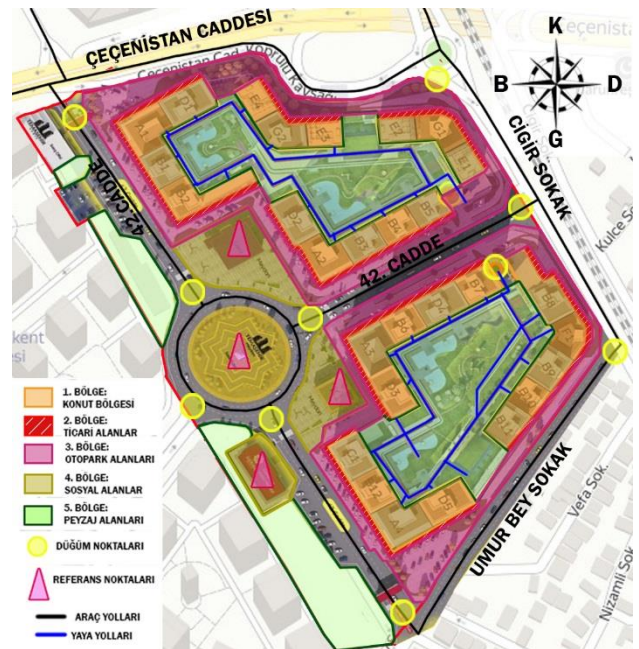
Referans Noktaları: Bölgede, referans noktası gözlemlenememiştir.

Sınırlar: Arazi çeperinde duvar ile set kurularak, yapay bir sınır oluşturulmuştur.

Bölgeler: Alan farklı nitelikte ve fonksiyonlarda (konut bölgesi, ticari bölge, otopark alanları, sosyal alanlar) bölgeler barındırmaktadır.

Temaşehir

Lynch'in belirlediği ilkeler özelinde dışa kapalı konut yerleşim örneklem alanı olarak belirlenen Temaşehir üzerinden gözlem ve deneysel okumalar yapılmıştır. Bu doğrultuda Temaşehir'in ortasından geçen araç yolu konut yerleşimini iki adacığa ayırmaktadır. Konut yerleşimi az ve çok katlı blokların bitişik nizam şeklinde iki adacığın etrafını sarmaktadır. Bloklar çeperde sınır etkisi yaratmaktadır. Açık otopark alanı da çeperi saran bir düzende kapalı otopark arazinin altında planlanmıştır. Ada içerisine araç girmemektedir. Konut bloklarının zemin katları ticari mekânlar olarak dışa açık bir şekilde tasarlanmıştır. Bu mekânlara birçok noktadan erişilebilmektedir (Şekil 9).

Şekil 9. Temaşehir'in zihinsel haritalama yöntemi ile analizi

Yollar: Ortasından geçen 42. Cadde iki konut bölgesine ayırmaktadır. Kuzeybatı'dan Çeçenistan Caddesi ve Güneydoğu yönünden Umur Bey Sokak ile

çevrenmektedir. Konut bölgelerine araç ve bisiklet yolları planlanmamış sadece yaya kullanımına açıktır. Bodrum katta düşünülen kapalı otoparka 42. Cadde üzerinden erişilmektedir.

Düğümmler: Araç-Yaya yollarındaki yoğun kesişimler ve kontrollü girişler düğüm noktaları olarak belirlenmiştir. 42. Cadde sosyal alanlara, Konut bölgelerine ve ticari mekânlara erişim sağlamaktadır. Bu nedenle araç ve yayanın yoğun olduğu caddedir. Yoğun olan 42. Cadde üzerinde odak noktaları toplanmaktadır.

Referans Noktaları: Bölgede, Saat kulesi, Cami, Kütüphane ve Gençlik ve kültür merkezi referans noktası olarak belirlenmiştir.

Sınırlar: Arazi çeperindeki konut blokları ve duvarlar yapay bir sınır oluşturulmuştur.

Bölgeler: Alan farklı nitelikte ve fonksiyonlarda (konut bölgesi, ticari bölge, otopark alanları, sosyal alanlar) bölgeler barındırmaktadır.

Yukarıda ayrı ayrı analiz edilen ilkeler, mekân ile etkileşime geçildiğinde bütüncül olarak algılanırlar. Fiziksel unsurlar bir mekânın algılanmasına imkân tanırlar. Dolayısıyla bu unsurların aslında her zaman birbirleriyle iç içe geçtikleri unutulmaksızın, mekânın algısal boyuttan analiz edilebilmesi için, bu unsurlar ayrı ayrı değerlendirilmiştir. Çalışma kapsamında bu unsurlar Naturapark, Mete Konakları ve Temaşehir özelinde birlikte ele alınmış ve değerlendirilmiştir (Çizelge 3).

Çizelge 3: Çalışma alanlarının zihinsel haritalama yöntemine göre karşılaştırılması

	Naturapark	Mete Konakları	Tema Şehir
Yollar	Araç, yaya ve bisiklet ayrımı yapılmıştır.	Bisiklet ve araç yolları planlanmamış, tamamen yaya kullanımına ayrılmıştır.	Bisiklet yolları planlanmamış, araç ve yaya ayrımı yapılmıştır.
Düğümmler	Araç-Yaya yollarındaki yoğun kesişimler ve kontrollü girişler düğüm noktaları olarak belirlenmiştir.		
Referans Noktaları	Bölgede, referans noktası gözlemlenmemiştir.		Saat kulesi, Cami, Kütüphane ve Gençlik ve kültür merkezi
Sınırlar	Arazi çeperinde duvar ile set kurularak, yapay bir sınır oluşturulmuştur.	Arazi içerisindeki yollar ve yolların bölüdüğü adacıkların sınırdaki duvarlar	
Bölgeler	Alanlar farklı nitelikte ve fonksiyonlarda bölgeler barındırmaktadır.		

Naturapark, Mete Konakları ve Temaşehir Dışa Kapalı Konut Yerleşimlerinin Gestalt Temel Tasar ve Kompozisyon İlkeleri ile Analizi

Gestalt temel tasar ve kompozisyon ilkeleri çevre ve bina ölçeğinde görsel analiz yapılmasını sağlamaktadır. Çevremizde gördüğümüz her şey bir sistem içerisinde. Sistemin bütünlüğünü algılamak için parçaların belirli evrensel kurallara bağlı olarak birbirleriyle etkileşimini algılayıp kavramamız gereklidir. Çalışma kapsamında Naturapark, Mete Konakları ve Temaşehir Dışa Kapalı Konut Yerleşimlerinin vaziyet planları ve cephe kurgularının Gestalt temel tasar ve kompozisyon ilkelerine (şekil-zemin, yakınlık, benzerlik, devamlılık, tamamlama, ölçek-oran, birlik-bütünlük ve simetri) göre kullanıcılar üzerinde mekan algısı tespit edilerek parça ve bütün ilişkisi sorgulanmıştır (Şekil 10,11,12).

Naturapark

Şekil 10. Naturapark'ın gestalt temel tasar ve kompozisyon ilkeleri ile analizi

Şekil-Zemin İlişkisi: Vaziyet planında doluluk-boşluk dengesi başarılıdır. Kütle yoğunluğu sınırlandırılarak, açık ve yarı-açık mekânlar planlanmıştır. Kütlelerin bitiş blok düzeninde tasarlanması cephe kurgusunda dolu-boş dengesini zayıflatmaktadır.

Yakınlık: Bitişik blok düzeninde olan kütlelerin aralarındaki mesafeler birbirine yakın olacak şekilde düşünülmüştür. Böylelikle kütleler arasında bir ilişki kurulmaya çalışılmıştır.

Benzerlik: Vaziyet planında kütleler biçimsel olarak birbirinden farklılaşmaktadır. Cephe kurgusunda ise doku ve renk bakımından benzerlik taşımaktadır. Cephede dil birliği sağlanmaya çalışılmıştır. Ticaret ve konut bölgeleri farklı cephe tasarımıyla birbirinden farklılaşmaktadır.

Devamlılık: Arazi çeperi boyunca yerleştirilen kütleler süreklilik sağlamaktadır. Bu durum cephede de süreklilik etkisi uyandırmaktadır.

Tamamlama: Arazi çeperi boyunca yerleştirilen kütleler ara ara kesilmiş olsa da bir bütünlük içerisinde olduğu algılanmaktadır. Aynı etki cephelerde de hissedilmektedir.

Ölçek-oran: Biçimsel olarak farklı kütleler plan düzleminde oransal bir ilişki sunmaktadır. Üçüncü boyutta hareketlenme olumluysen insan ölçeğinden uzaklaşılması olumsuz bir algı bırakmaktadır. Farklı ölçeklerin bulunması tasarımı zenginleştirirken ölçekler arası farkların büyük olması istenilmeyen bir durumdur.

Birlik-bütünlük: Kapalı, yarı-açık ve açık mekânlar birlik içinde bütüncül bir ilişki göstermektedir. Farklılaşan mekânların bir araya gelişi çeşitlilik sağlamıştır.

Simetri: Vaziyet planı kurgulanırken simetrik bir tasarım yaklaşımı ele alınmamıştır. Blok düzenindeki kütleler hem ikinci hem de üçüncü boyutta birbirini tekrar eden bir simetri anlayışı göstermemektedir. İkinci boyutta farklı tipolojideki mekânların bir araya gelişi ve üçüncü boyutta asimetric hareket simetrik olmaktan çikarmaktadır.

Mete Konakları

Şekil 11. Mete Konutları'nın gestalt temel tasar ve kompozisyon ilkeleri ile analizi

Şekil-Zemin İlişkisi: Vaziyet planında doluluk-boşluk oranına bakıldığında yaklaşık olarak yarı yarıya olduğu söylenebilir. Kütle yoğunluğu çeperde sınırlandırılarak, orta alanda açık ve yarı-açık mekânlar planlanmıştır. Kütlelerin bitiş blok düzeninde tasarlanması cephe kurgusunda dolu-boş dengesini azaltmaktadır.

Yakınlık: Bitişik blok düzeninde olan kütlelerin aralarındaki mesafeler birbirine yakın olacak şekilde düşünülmüştür. Böylelikle kütleler arasında ilişki arazi çeperinde kurulmaya çalışılmıştır.

Benzerlik: Çeşitli tipolojide daire tipleri bir araya getirilerek kütleler biçimsel olarak birbirinden farklılaştırılmıştır. Cephe kurgusunda ise doku ve renk bakımından benzerlik taşımaktadır. Cephede dil birliği sağlanmaya çalışılmıştır. Ticaret ve konut bölgeleri farklı cephe tasarımıyla birbirinden farklılaşmaktadır.

Devamlılık: Arazi çeperi boyunca yerleştirilen kütleler süreklilik sağlamaktadır. Bu durum cephede de süreklilik etkisi uyandırmaktadır.

Tamamlama: Arazi çeperi boyunca yerleştirilen kütleler ara ara kesilmiş olsa da bir bütünlük içerisinde olduğu algılanmaktadır. Aynı etki cephelerde de hissedilmektedir.

Ölçek-oran: Biçimsel olarak farklı kütleler plan düzleminde oransal bir ilişki sunmaktadır. Üçüncü boyutta hareketlenme olumluysen insan ölçeğinden uzaklaşılması olumsuz bir algı bırakmaktadır. Farklı ölçeklerin bulunması tasarımı zenginleştirirken ölçekler arası farkların büyük olması istenilmeyen bir durumdur. Ticaret bölgesinin küçük ölçekte düşünülmesi üçüncü boyutta sonradan ekleme bir mekân algısı vermektedir.

Birlik-bütünlük: Kapalı, yarı-açık ve açık mekânlar birlik içinde bütüncül bir ilişki göstermektedir. Farklılaşan mekânların bir araya gelişi çeşitlilik sağlamıştır.

Simetri: Vaziyet planı kurgulanırken simetrik bir tasarım yaklaşımı ele alınmamıştır. Ancak kütle içi tasarımda simetrik bir düzen oluşturulmuştur. Kütleler üçüncü boyutta birbirini tekrar etmektedir.

Temâşehir

Şekil 12. Mete Konutları'nın gestalt temel tasar ve kompozisyon ilkeleri ile analizi

Şekil-Zemin İlişkisi: Vaziyet planında doluluk-boşluk oranına bakıldığında yarıdan biraz fazlası dolu olarak algılanmaktadır. Kütleleri çeperde sınırlandırılarak, orta alanda açık ve yarı-açık mekânlar planlanmıştır. Kütlelerin bitiş blok düzeninde tasarlanması cephe kurgusunda dolu-boş dengesini zayıflatmaktadır.

Yakınlık: Araziyi 42. Cadde ile iki farklı alana ayrılmıştır. Bu alan içerisine kütleler bitişik blok düzeninde birbirine yakın olacak şekilde yapılmıştır. Bu iki alan üzerindeki kütleler arası ilişki zayıflamıştır.

Benzerlik: Vaziyet planında kütleler biçimsel olarak birbirinden farklılaşmaktadır. Cephe kurgusunda ise doku ve renk bakımından benzerlik taşımaktadır. Cephede dil birliği sağlanmaya çalışılmıştır. Konut altı ticaret yapılmaktadır. Bu durum zemin kat planını diğer katlardan farklılaştırmaktadır.

Devamlılık: Araziyi 42. Cadde ile iki farklı alana ayrılmıştır. Bu alana yerleştirilen kütleler kendi içerisinde

süreklilik sağlamaktadır. Tasarım alanı bütününde süreklilik etkisi uyandırmamaktadır. Kütlelerin yüksekliklerindeki farklılık cephelerde süreklilik etkisini bozmaktadır.

Tamamlama: Vaziyet ölçeğinde arazi 42. Cadde ile iki farklı alana ayırmıştır. Alan içerisindeki kütleler (Konutlar) ve alan dışındaki kütleler (Cami, kütüphane, Gençlik ve Kültür Merkezi) bir bütünlük sağlayamamaktadır. Bu durum cephelerde de hissedilmektedir.

Ölçek-oran: Biçimsel olarak farklı kütleler plan düzleminde doluluğun biraz fazla hissedildiğinden oransal bir ilişki göstermemektedir. Üçüncü boyutta köşe noktalarındaki hareketlenmeler insan ölçeğinden uzaklaştırmaktadır. Farklı ölçeklerin bulunması tasarımı zenginleştirirken ölçekler arası farkların büyük olması istenilmeyen bir durumdur (Cami, konut ve kültür merkezi yükseklikleri).

Birlik-bütünlük: Kapalı, yarı-açık ve açık mekânlar birlik içinde bütüncül bir ilişki göstermektedir. Farklılaşan mekânların bir araya gelişi çeşitlilik sağlamıştır.

Simetri: Vaziyet planında simetrik bir tasarım yaklaşımı ele alınmamıştır. Ancak blok düzenindeki kütleler hem ikinci hem de üçüncü boyutta simetri görülmektedir.

Yukarıda analiz edilen bileşenler, bir mekânın bütüncül olarak ele alınma imkânı sağlar. Dolayısıyla bu öğeleri tasarım yaklaşımlarında ayrıntılı olarak düşünülmalıdır. Çalışma kapsamında bu öğeler Naturapark, Mete Konakları ve Temeşehir Dışa Kapalı Konut Yerleşimleri özelinde detaylı olarak incelenmiş ve değerlendirilmiştir (Çizelge 4).

Çizelge 4: Çalışma alanlarının gestalt temel tasar ve kompozisyon ilkelerine göre karşılaştırılması

	Naturapark	Mete Konakları	Tema Şehir
Şekil-Zemin	Vaziyet: iyi, Ceph: zayıf	Vaziyet: orta, Ceph: zayıf	Vaziyet: zayıf, Ceph: zayıf
Yakınlık	Kütleler arasında ilişki var		Kütleler arasında ilişki yok
Benzerlik	Vaziyet planında biçimsel olarak birbirinden farklı, Ceph kurgusunda ise doku ve renk bakımından benzer		
Devamlılık	Vaziyet planında ve cephede süreklilik var		Süreklilik yok

Tamamlama	Bütünlük sağlıyor.	Bütünlük sağlamıyor.
Ölçek-Oran	Farklı ölçeklerin bulunması tasarımı zenginleştirirken ölçekler arası farkların büyük ve insan ölçeğinden uzaklaşmaktadır.	
Birlik-Bütünlük	Kapalı, yarı-açık ve açık mekânlar birlik içinde bütüncül bir ilişki göstermektedir.	
Simetri	Asimetrik	Vaziyet: Asimetrik Kütle: Simetrik

Naturapark, Mete Konakları ve Temeşehir Dışa Kapalı Konut Yerleşimlerinin Zihinsel Haritalama Yöntemi ve Gestalt Temel Tasar ve Kompozisyon İlkeleri Analiz Sonuçlarının Kıyaslanması

Çalışmada hem zihinsel imgeleri ortaya koyabilmek için kullanılan zihinsel haritalama metodu hem de algı ve algısal örgütlenme biçimlerin açığa çıkartılmasında kullanılan Gestalt kuramı Naturapark, Mete Konakları ve Temeşehir Dışa Kapalı Konut Yerleşimleri örneğinde analiz edilmiştir. Analizler sonucunda, Konya özelinde seçilen örnek alanı üzerinden mekan algısını test edilmiş ve etki oranını tespit edilmiştir.

Zihinsel haritalama metodu yollar, sınırlar, bölgeler, düğüm noktaları ve referans noktaları ilkelerine temas ederken; Gestalt Kuramı şekil-zemin, yakınlık, benzerlik, devamlılık, tamamlama, ölçek-oran, birlik-bütünlük ve simetri ilkelerine temas etmektedir. Algı psikolojisine dayalı her iki yaklaşımda farklı ilkelere temas etmesine rağmen birlikte ele alınması mekan algısının test edilmesine bir bütünlük içinde değerlendirme olanağı sağlamaktadır. Bu bütünlük Naturapark, Mete Konakları ve Temeşehir dışa kapalı konut yerleşimleri örnek alanları kapsamında vaziyet, cephe, kütle ilişkisi ve parsel düzeni bakımından iyi, orta ve zayıf ölçeğinde mekansal algı Çizelge 5'teki gibi sonucu ortaya konulabilir.

Çizelge 5: Zihinsel haritalama ve Gestalt temel tasar ve kompozisyon ilkelerine göre mekansal algı sonucu

	VAZİYET	CEPHE	KÜTLE İLİŞKİSİ	PARSEL DÜZENİ
Naturapark	İyi	Zayıf	İyi	İyi
Mete Konakları	Orta	Zayıf	İyi	İyi
Temeşehir	Zayıf	Zayıf	Zayıf	İyi

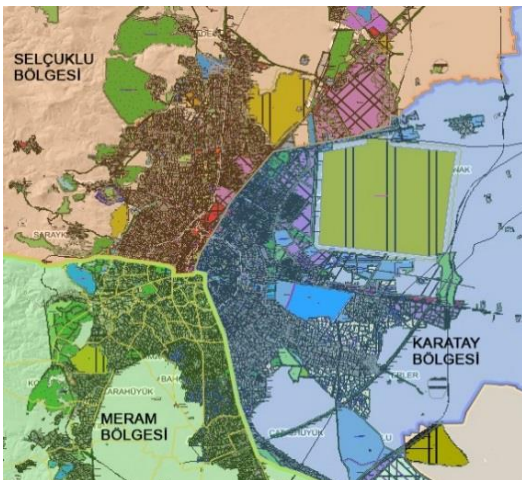

TARTIŞMA VE YORUM

Gerek görsel algı gerekse diğer algılar, içinde yaşadığımız mekânları hissetme, anlamlandırma ve deneyimleyebilme yeteneğine olanak sağlar. Bu bakış açısıyla dışa kapalı konut yerleşimi olan Naturapark, Mete konakları ve Temeşehir üzerinden yapılan okumada şu mekânsal durumlar algılanmaktadır:

- Tekil konut blokları yerine bitişik nizam uzun konut blokları tasarlanmıştır.
- Arazi sınırı boyunca düzenlenen duvarlar, konut blokları yapay bir sınır ögesi oluşturmaktadır.
- Naturapark ve Temeşehir de açık otopark alanı arazinin çeperinde planlanırken Mete Konaklarında açık otopark alanı yok denecek kadar az bir durumdur.
- Bodrum kat kapalı otopark olarak kullanılmaktadır.
- Araç, yaya ve bisiklet yolları ayrımının sağlandığı gözlenmiştir.
- Kesintisiz bir yaya erişimine ve rekreasyon alanı kullanımına elverişli olduğu tespit edilmiştir.
- Naturapark ve Mete Konaklarında referans verebilecek herhangi bir öge bulunmazken Temeşehir de Saat Kulesi, Cami, Kütüphane ve Gençlik ve Kültür Merkezi referans noktaları olarak algılanmaktadır.
- Her üç örnekte de arazi çepri boyunca yerleşen konut bloklarının düzeni ve duvarlar içe dönük, dışa kapalı bir yaşam tarzını ortaya çıkarmaktadır.
- Her üç örnek alanında girişler, araç ve yaya yollarındaki kesişimler kontrollü bir şekilde düzenlenmiştir.

Bu tespitler ışığında kapalı konut yerleşimleri kentin farklı lokasyonlarında olmalarına, farklı bölgesel (Meram ve Selçuklu bölgesi) verilere sahip olmalarına rağmen, neredeyse birbirine benzer konut bloklarının ve yerleşim tasarımlarının önerildiği görülmüştür (Şekil 13). Ayrıca kapalı konut yerleşimlerinin içe dönük, dışa kapalı olarak tasarlanması kent mekânlarındaki geçirgenliği engelleyen bir algı bırakmaktadır. Bu algı sosyalleşebilecekleri kamusal mekânlar önerilerek geliştirilebilir.

Şekil 13. Konya merkezdeki bölgeler

DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Dışa kapalı konut yerleşimlerinin artışı genellikle kentlerde artan gelir dengesizliği çerçevesinde gelişen sosyal ve ekonomik katmanlaşma ve güvenlik nedenlerine bağlı kentten soyutlanacak şekilde planlandığı görülmektedir.

Dışa kapalı konut yerleşimleri, küreselleşme ve neo-liberal ekonomilerin oluşturduğu yeni yaşam biçimine cevap verecek şekilde tasarlanmaktadır. Yeni bir yaşam biçimi sunan bu konut yerleşimleri kentsel ölçekte sosyal ve mekânsal ayrılmayı giderek arttırmaktadır. Alt, orta ve üst gelir grubu insanların ekonomik refahına göre konut tipolojisi (3+1 den 6+1) değişmektedir. Bu tarz mekânsal düzenlemeler grupların birbirleri ile tasarım bağlamında ilişkilerini koparttığı algılanmaktadır.

Dışa kapalı konut yerleşimlerine kentsel ve mimari ölçüğe algısal olarak bakıldığında fiziksel bir sınır göze çarpmaktadır. Bu durum Zihinsel Haritalama metodu ve Gestalt Kuram ilkelerine göre yapılan analizler sonucunda vaziyet, cephe, kütle ilişkisi ve parsel düzeninin birlikte ele alınarak ve bütünlük içerisinde değerlendirilmeye alınarak bireyin mekân algısına olumlu yönde geliştirecek mekânsal düzenlemelere yer verilerek aşılmalıdır.

Dışa kapalı konut yerleşimlerinin içe dönük, dışa kapalı olarak tasarlanması mekânsal geçirgenliği önleyen bir algı bırakmaktadır. Bu algı bütüncül tasarım yaklaşımını göz önünde bulundurularak sosyalleşebilecekleri kamusal mekânlar önerilerek geliştirilmelidir.

Dışa kapalı konut yerleşimlerinin, kontrollü girişleri, açık ve kapalı otopark olanakları, yaya taşıt ayrımının sağlandığı, bireyin sosyalleşebileceği rekreasyon alanları gibi olumlu yönleri korunarak, kentle daha yakın bir ilişki içerisine girecek şekilde tasarlanmalıdır.

Kullanıcıların fizyolojik ve psikolojik ihtiyaçlarının iyi saptanarak mekânlar tasarlanmalıdır. Farklılaşan yaşam tarzlarına cevap verebilen nitelikli alanlar düşünülmelidir. Tasarımcılar, sosyalleşebilecekleri mekânlar önererek ve doğayla bütünleşmelerini sayılayacak parklar tasarlayarak kullanıcının mekânsal algılarını olumlu yönde etkilemelidir.

Dışa kapalı konut yerleşimlerinde, algısal psikoloji alanlarınca tavsiye edilen tasarım ölçütlerini göz önünde bulundurulması toplumun algı ve psikolojisini olumlu yönde etkileyecek kaliteli ve huzurlu bir kent oluşumu sağlayabilecektir.

Teşekkür ve Bilgi Notu

Makalede ulusal ve uluslararası araştırma ve yayın etiğine uyulmuştur.

Yazar Katkısı ve Çıkar Çatışması Beyan Bilgisi

Araştırmada herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.

KAYNAKÇA

- Akalın, M. (2016). Mekânsal Ayrışmanın Bir Yeni Biçimi Olarak Kapalı/Kapılı Siteler: Akkent Konutları Örneği. *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*(2).
- Altun, T. D. A. (2010). *Kent Çeperlerindeki Az Katlı Konut Topluluklarının Kullanıcı-Mekan İlişkisi Bağlamında Değerlendirilmesi: İzmir Örneği*. (Doktora Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- Asar, H. (2013). *Mimari Mekân Okumasında Algısal Deneyim Analizinin Bir Yöntem Yardımıyla İrdelenmesi*. (Yüksek Lisans Tezi), Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Eskişehir.
- Aydınlı, S. (1992). *Mimarlıkta görsel analiz: İTÜ Mimarlık Fakültesi*.
- Ayten, S. S. (2011). *Kapalı Sitelerin Sosyal ve Mekansal Yapısının Ankara Örneğinde İncelenmesi*. (Yüksek Lisans Tezi), Yıldız Teknik Üniversitesi, İstanbul.
- Bektaş, B. (2011). Kapalı Siteler Üzerine Yerel Bir Değerlendirme: Mersin Örneği. *Toplum ve Demokrasi*(11), 97-114.
- Berköz, L. (2012). Güvenlikli Yerleşimler: Konut Kullanıcılarının Yaşam Tercihlerindeki Değişim. 3(6), 172-189.
- Blakely, E. J., & Snyder, M. G. (1997). *Fortress America : Gated Communities in the United States*. Cambridge, Massachusetts: Brookings Institution Press.
- Caldeira, T. P. R. (1996). Fortified Enclaves: The New Urban Segregation. *Public Culture*, 8(2), 303-328. doi:10.1215/08992363-8-2-303 %J Public Culture
- Carvalho, M., George, R. V., & Anthony, K. H. (1997). Residential Satisfaction in Condominios Exclusivos (Gated-Guarded Neighbourhoods) in Brazil. *Environment and Behavior*, 29(6), 734-768.
- Downs, R. M., & Stea, D. (2011). Cognitive Maps and Spatial Behaviour: Process and Products. In *Image and Environment*: John Wiley & Sons, Ltd.
- Edgü, E. (2021). Hayatta Kalma Güdüsü: Bir Mekânsal Algı Süreci. *Coğrafi Bilimler Dergisi*, 19(1), 217-241.
- Ertürk, S. (1984). *Mimari Mekan Algılanması Üzerine Deneysel Bir Çalışma*. (Doktora Tezi), Karadeniz Üniversitesi, Trabzon.
- Fishman, R. (1987). *Bourgeois Utopias: Visions of Suburbia*.
- Garreau, J. (1991). Edge city: Life on the new frontier. In *New York: Doubleday*.
- Glasze, G. (2005). Some Reflections on the Economic and Political Organisation of Private Neighbourhoods. *Housing Studies*, 20(2).
- Grant, J. (2005). Planning Responses to Gated Communities in Canada. *Housing Studies*, 20(2), 273-285. doi:10.1080/0267303042000331772
- Gürkan, Ü. Ç. (2017). *Postmodern Dönemde Kamusal Mekânın Dönüşümünün Kapalı Siteler Üzerinden İncelenmesi: İstanbul, Gökürk Örneği*. (Doktora Tezi), Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.
- Güven, S. K., & Kar, A. (2013). Kutuplaş (tır) manın yeni mekânları: Kapalı siteler. *19(75)*, 9-36.
- Kuppinger, P. (2012). Dışlayıcı Yeşillik: Kahire'de Yeni Güvenlikli Siteler. *İdealkent*, 10-39.
- Kurdoğlu, B. Ç., & Bekar, M. (2018). Bir Fuaye Alanının Değişiminin Temel Tasarım İlkeleri Açısından Değerlendirilmesi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 11(60).
- Kuyrukçu, E. Y., & Ulusoy, M. (2014). Yeni Konutlaşma Eğilimi Olan Dışa Kapalı Konut Yerleşmelerinde Kullanıcı Memnuniyeti Analizi: Konya Örneği. *Selçuk Üniversitesi Mühendislik Bilim ve Teknoloji Dergisi*, 2(3).
- LaCour-Little, M., & Malpezzi, S. (2001). Gated Communities and Property Values.
- Landman, K. (2000). *The Urban Future: Enclosed Neighbourhoods*. Paper presented at the The Urban Future Conference, Johannesburg, South Africa.
- Leisch, H. (2002). Gated communities in Indonesia. *Cities*, 19(5), 341-350. doi:[https://doi.org/10.1016/S0264-2751\(02\)00042-2](https://doi.org/10.1016/S0264-2751(02)00042-2)
- Lynch, K. (2012). *Kent İmgesi*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Mumford, L. (2007). *Tarih Boyunca Kent / Kökenleri Geçirdiği Dönüşümler ve Geleceği*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Newman, O. (1972). *Defensible Space; Crime Prevention Through Urban Design*.
- Özak, N. Ö., & Gökmen, G. P. (2009). Bellek ve mekan ilişkisi üzerine bir model önerisi. *iiüdergisi/a mimarlık, planlama, tasarım*, 2(8), 145-155.
- Özgür, E. F. (2006). Sosyal ve Mekânsal Ayrışma Çerçevesinde Yeni Konutlaşma Eğilimleri: Kapalı Siteler, İstanbul, Çekmeköy Örneği. *Planlama Dergisi*, 4, 79-95.
- Sihombing, A. (2014). *Drawing Kampung through Cognitive Maps Case Study: Jakarta* Paper presented at the 2013 5th International Conference on Chemical, Biological and Environmental Engineering (ICBEE 2013), Indonesia.
- Sipahi, E. B. (2011). *Sonrası Yeni-Liberalizm ve Küreselleşmenin Etkisinde Yeni Bir Kentsel Gelişme Biçimi Olarak Güvenlikli Siteler: Konya Örneği*. (Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Sıramkaya, S. B. (2018). Dışa Kapalı Konut Yerleşimlerinin Mekânsal Organizasyonlarındaki Değişimin İncelenmesi: Konya Örneği. In Z. Ö. P. Biçer (Ed.), *Mimarlık, Planlama ve Tasarım Araştırmaları*: Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.
- Şenyiğit, Ö. (2010). *Biçimsel ve Anlamsal İfade Aracı Olan Cephelerin Değerlendirilmesine Yönelik Bir Yaklaşım: İstanbul'da Meşrutiyet ve Halaskargazi Caddeleri'ndeki Cephelerin İncelenmesi*. (Doktora Tezi), Yıldız Teknik Üniversitesi, İstanbul.
- Taş, L., & Sağlam, E. B. (2020). Güvenlikli Sitelerde Yeni Eğilimler ve Sosyo-Mekânsal İlişkiler. *Journal of Economy Culture and Society*, 61(1).
- Tümer, H. Ö., & Dostoğlu, N. (2008). Bursa'da Dışa Kapalı Konut Yerleşmelerinin Oluşum Süreci ve Sınıflandırılması. *13(2)*.
- Türk, E. (2020). Batman'da Mekânsal ve Toplumsal Ayrışmanın Yansıması Olarak Güvenlikli Siteler. *Journal of Academic Researches and Studies*, 12(22), 230-244.
- Us, F. (2009). Mimari Mekanın Aktarılmasında Algılayıcı Hareketinin Önemi. *tasarım+kuram*(7), 82-98.
- Wertheimer, M., & Riezler, K. (1944). Gestalt Theory. *Social Research*, 11(1), 78-99.
- Yakışan, D. (2008). *Postmodern planlamanın Bir Yansıması Olarak Kapalı-Güvenlikli Siteler ve Konya Örneğinde Bir Araştırma*. (Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi, Konya.
- Yıldız, E. (2011). *Konya'da Dışa Kapalı Konut Yerleşmelerinde Kullanıcı Memnuniyeti Araştırması*. (Yüksek Lisans Tezi), Yüksek Lisans Tezi, SÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, Konya, Konya.